

Ibrahim Pašić

MATARUGA, STARINAČKI BOŠNJAČKI ROD PREDSLAVENSKOG PORIJEKLA

REZIME

Ono što je do sada poznato o najstarijoj historiji Bošnjaka uglavnom je rezultat srpske i hrvatske politički motivirane znanosti o Bosni. Zbog toga, preispitivanje i revalorizacija historije Bošnjaka, posebno bošnjačke etnogeneze, primaran je zadatak bosanskohercegovačke znanosti. Bosanske znanstvene etnološke misli, a ni bosanske etnologije koja bi se izučavala kao poseban predmet na nekom od bosanskohercegovačkih univerziteta, još nema, što za posljedicu ima da je u dosadašnjoj etnološkoj literaturi o bosanskohercegovačkom stanovništvu najviše srpstva ili hrvatstva, odnosno slavenstva, najmanje bosanstva. Nekritičko stanovište o ovoj problematici sadržano je i u "Historiji Bošnjaka" Mustafe Imamovića. Bošnjački starinački rod *Mataruga*, nastanjen u Misoči kod Visokog, samo je jedan od brojnih bošnjačkih rodova predslavenskog porijekla koji dijele višestoljetnu znanstvenu i politički motiviranu ignoranciju najstarijeg bosanskog historijskog bitka čija povijesno-lingvistička suština nije slavenska. Rod je istovjetne povijesne provenijencije i neslavenskog porijekla kao i ime *Bosna*.

Historija Bošnjaka još se uglavnom tretira kao zajednički dio južnoslavenske srpsko-hrvatske povijesti, sa slavenstvom kao početnim i isključivim činiocem u bošnjačkoj etnogenezi. Na istovjetnim pozicijama stoji i “Historija Bošnjaka” Mustafe Imamovića, u svom antičkom i srednjovjekovnom periodu čvrsto oslonjena na beogradsku historiografsku školu.¹ U ovoj, u općem smislu hvale vrijednoj historiji, prije svega iz razloga što je prva sintetička historija Bošnjaka, antička povijest Bosne napisana je znatno ispod znanstvene razine građanske historiografije, uz potpuno pogrešnu faktografiju vezanu za ime *Bosna*, sa nepoznavanjem elementarnih historiografskih i geografskih činjenica iz bosanske historije i geografije kao što je fakat da slani izvori u Tuzli nisu jedini slani izvori na tlu Bosne i Hercegovine, na osnovu kojih bi se moglo odbaciti ilirsko porijeklo imena *Bosna*,² itd. U vezi s porijeklom imena *Bosna*, a s tim u vezi i imena *Bošnjaci*, autor se nekritički priklonio Marku Vegi i potpuno neutemeljenoj pretpostavci po kojoj se “izgleda, neko veće slavensko pleme *Bosna* naselilo u srednjoj Bosni i dijelu Dalmacije.”³ U Imamovićevoj Historiji, u vezi s najstarijim bosanskim počecima, iz “Historije Vizantije” Gregorija Ostrogorskog nekritički su preuzeti navodi o “ogromnoj slavenskoj etničkoj masi koja je preplavila nekadašnje rimske ilirske pokrajine,”⁴ premda se to, kada je riječ o Bosni, nikako ne može dokazati.⁵ Ovim se Mustafa Imamović definirao

¹ O zastupljenosti predslavenskih etničkih elemenata u historijama Bosne i Bošnjaka, sa posebnim osvrtom na antički period u “Historiji Bošnjaka” Mustafe Imamovića, podnio sam poseban referat na naučnom skupu “Bošnjački identitet u XX stoljeću”. Skup je održan u Sarajevu 6. i 7. oktobra 2003. u organizaciji Bošnjačke zajednice kulture “Preporod”. O tome vidjeti u: **I. Pašić**, *Predslavenski etnički elementi u historijama Bosne i Bošnjaka, mit ili stvarnost?*, Godišnjak bošnjačke zajednice kulture “Preporod”, Sarajevo 2003., str. 54-65.

² Isto.

³ **M. Imamović**, *Historija Bošnjaka*, Sarajevo 2000., str. 25.

⁴ Isto, str. 29. S tim u vezi, kod G. Ostrogorskog stoji: “Već početkom VII veka provincija Dalmacija bila je jako ugrožena a njeno stanovništvo povuklo se prema obali i susjednim ostrvima. U isto vreme preplavljena je ne samo oblast između Dunava i balkanskih planina, već i cela Makedonija.” **G. Ostrogorski**, *Istorija Vizantije*, Beograd 1947., str. 39.

⁵ O vojnim prodorima Slavena na tlo današnje Bosne i Hercegovine postoje samo tri maglovita historijska izvora iz kojih se ne može izvesti zaključak o slavenskoj kolonizaciji Bosne, već isključivo o vojnim pohodima. O tome vidjeti u: **B. Grafenauer**, *Proces doseljavanja Slovena na zapadni Balkan i u istočne Alpe*, Simpozijum Predslavenski etnički elementi na Balkanu u etnogenezi južnih Slovena, Sarajevo 1969., str. 51.

⁶ Definicija je preuzeta iz napisane doktorske disertacije: **I. Pašić**, *Predslavenski etnički* >

utemeljiteljem bošnjačkog historiografskog slavjanofilstva.⁶

Uz nepoznavanje ili ignoriranje neospornih historijskih fakata o imenu *Bosna* i *Bošnjaci*, i o slavenskim prodorima na Balkan, Mustafa Imamović u “Historiji Bošnjaka” propustio je da postavi povijesno političko pitanje: u kojoj mjeri se u srpskoj i hrvatskoj historiografiji prenaplašeno slavenizira bošnjačka povijest s ciljem nacionaliziranja Bošnjaka u Srbe i Hrvate? Mada potpun odgovor na ovo pitanje nije moguć bez novih znanstvenih istraživanja o najstarijim korijenima Bošnjaka, s aspekta znanstvenih predviđanja, ako ništa više, pitanje se moglo postaviti kao historiografski problem koji u dosadašnjim historijama Bosne uopće nije uziman u obzir. Postavljeno pitanje, u metodološkom smislu, nalaže znanstveni oprez koji je, u razmatranju etnogeneze Bošnjaka, u znanstvenom opusu⁷ Mustafe Imamovića u potpunosti izostao i koji ga nije spriječio da se o tom pitanju nekritički prikloni politički motiviranoj srpskoj historiografskoj školi. Bošnjačka historiografija, po svojoj povijesnoj definiciji i suštini, nije isto što i srpska i hrvatska historiografija i po svojim povijesnim sadržajima bitno se razlikuje od navedenih. Bošnjačko prezime *Mataruga* samo je jedan od povijesnih dokaza iz kojeg se vidi da se bošnjačka etnogeneza ne može šablonski slavenizirati i dogmatski⁸ interpretirati.

* * *

Pitanjem porijekla plemena i istoimenog roda *Mataruga* svojevremeno su se, neovisno jedni od drugih, bavili historičari i lingvisti, tako da se općenito smatra da je o Matarugama već sve rečeno. Iz radova koji su o ovom problemu napisani stječe se dojam da je riječ o davno prošlom vremenu u kojem je rod postojao i misteriozno nestao. Povijesne relacije prošlost-sadašnjost-budućnost u ovom znanstvenom problemu odavno su pokidane iz razloga

---

elementi u etnogenezi Bošnjaka s posebnim osvrtom na glasinačku ilirsku kulturu, str. 10. U disertaciji, koju će autor braniti u 2005. godini, posebno je analiziran znanstveni opus Mustafe Imamovića vezan za porijeklo imena *Bosna* i *Bošnjaci*.

⁷ Za navedenog autora najstarije političko organiziranje na tlu Bosne i Hercegovine počinje doseljavanjem Južnih Slavena i slavenskog ili antskog plemena *Bosna*. **M. Imamović**, *Historija države i prava Bosne i Hercegovine*, Sarajevo 1999., str. 79-126.

⁸ Primjer dogmatske interpretacije etnogeneze Bošnjaka su navodi uvaženog profesora Nijaza Durakovića, u njegovoj knjizi “Prokletstvo Muslimana”, gdje stoji da je “nepobitno dokazano da su Bošnjaci Slaveni.”

koji nisu znanstvene prirode, tako da se u povijesti plemena i istoimenog roda simbolički prelamaju najvažnije teze i kontroverze bošnjačke povijesti. Riječ je o plemenu neslavenskog porijekla za koje se općenito smatra da je nekad postojalo i da ga više - nema. Analogno Bošnjacima, za koje se u politički motiviranoj srpskoj i hrvatskoj historiografiji počesto tvrdi da su Srbi⁹ ili Hrvati¹⁰ i da ih kao Bošnjaka - nema.

Po češkom historičaru K. Jirečku, *Mataruga* (ili *Motoruge*, jedn. *Matarug*, prezime *Mataružić*) je historijsko pleme kojem je povijest, u svom trajanju i nestajanju, davno namijenila sudbinu nestanka. U dubrovačkim izvorima, sa svojim "neslovenskim imenom", spominju se od 1318.-1398. godine.¹¹ Kako informira Jireček, na ovo izumrlo pleme podsjeća brdo *Motoruga* kod Slanog, između Dubrovnika i Stona i selo *Matarughe* (slov. *Motružica*) u historijskim izvorima potvrđeno u XV vijeku.¹²

N. Vekarić, istražujući najstarija naselja na poluotoku Pelješcu, utvrdio je da se *Gornje Mataruge*, pored pelješkog sela *Janjina*, u historijskim izvorima prvi put javljaju 1222. godine te da je u Gornjim Matarugama bila crkva, bez oznake kome je posvećena.¹³

Po M. Šufflayu, *Mataruge* su jedno od starih crnogorskih bratstava koje je živjelo u okolini Grahova i koje je izumrlo.¹⁴ S tim u vezi, A. Luburić informira da su savremeni crnogorski rodovi Miškovići i Kotovići potomci crnogorskih Mataruga.¹⁵

J. Vuković informira da je u pišćanskom katunu, na Durmitoru, postojao lokalitet pod nazivom *Mataruga*, te da u pljevaljskom srezu postoji selo *Mataruge*.¹⁶

⁹ A. Džović "srbizaciju" Bošnjaka datira u početak XIX vijeka i I srpskog ustanka. **A. Džović**, *Bošnjačka nacija*, Sarajevo 2003., str. 217.

¹⁰ "Kroatizacija" Bošnjaka počinje s A. Starčevićem (1823-1869.).

¹¹ **K. Jireček**, *Istorija Srba* II, Beograd 1952., str. 46.

¹² Isto.

¹³ **N. Vekarić**, *Pelješka naselja u 14. stoljeću*, Dubrovnik 1989., str. 103.

¹⁴ **M. Sufflay**, *Srbi i Arbanasi*, Beograd 1925., str. 60.

¹⁵ **A. Лубурић** *Прилог за испитивање Матаруга*, Гласник научног друштва XIV, Скопље 1935., str. 187-200. Navedeni rodovi međusobno su se udavali i ženili, čime su činili endogamu grupu. O tome vidjeti u: **П. Влаховић**, *Неке ендогаме групе на територији Југославије*, САНУ, Одељење природноматематичких наука, Цвијићев зборник, у спомен 100. годишњице његовог рођења, Београд 1968., str. 218-222.

¹⁶ **J. Vuković**, *Ogledi tumačenja naših toponimskih naziva*, ANUBiH, Godišnjak, knjiga ➤

Jirečeku, Šufflayu i Vekariću bilo je nepoznato da se u osmanskim izvorima, od 1477. godine, spominje i vlaška nahija *Mataruga*, u sastavu prijepoljskog kadiluka.¹⁷ Pošto ni J. Vuković ne spominje navedenu nahiju, čini se da je i ovom autoru nahija ostala nepoznata.

Za porijeklo plemena, ili roda *Mataruga*, općeprihvaćeno je da nije slavenskog i da je predslavenskog porijekla. Po mišljenju M. Šufflaya, Mataruge su “prozvani tako zacijelo po svojim kopljima”.¹⁸ Ovim Šufflay naziv etnonima dovodi u vezu s keltsko-latinskom riječju *mātāra*, *ae, f.*, što je vrsta keltskog koplja.¹⁹ S aspekta glasovnih promjena koje su strane riječi pretpjele u bosanskom jeziku, keltsko-latinsko *mātāra* u bosanskom daje *motora*-²⁰ što ukazuje da bi izvorni naziv mogao glasiti - *Motoruge*. Kao što pokazuje Jireček, za ovu mogućnost postoji historijski osnov sadržan u izvorima Dubrovačkog arhiva.

Konstantin Jireček etnonim *Mataruga* doveo je u vezu sa srednjolatinским “matare mesto mactare ili od arb. mat meriti.”²¹ Prva Jirečekova etimologija podrazumijeva vulgarno-latinsku glasovnu promjenu koja u historijskim izvorima nema nikakve potvrde.²² Veza sa albanskim *mat* čisto je hipotetička. Lingvističku bazu *mat* – Paul -Wisova tretira ilirskom u značenju “buzë lumi a deti” (pijesak pored rijeke), istovjetno s albanskim *mat* “buzë lumi, bregdeti (obala pored rijeke)”²³ Najpoznatiji albanski lingvist E. Čabej riječ tretira kao keltsko-albansku izoglosu *math* “rërë, kum” i dovodi u vezu s poznatom albanskom rijekom *Mati*.²⁴

Jovo Vuković smatrao je da je naziv *Mataruga* ilirskog porijekla. Nepotpuno i bez znanstvene argumentacije informira “da su *Macavare* i *Mataruge*

XVII, Centar za balkanološka ispitivanja, knjiga 15., Sarajevo 1978., str. 168.

¹⁷ H. Šabanović, *Bosanski pašaluk*, Sarajevo 1982., str. 166, 230.

¹⁸ Isto.

¹⁹ “Inter carros rotasque mataras ac tragulas subiciebant nostrosque vulnerabant.” M. Divković, *Latinsko-hrvatski rječnik*, Zagreb 1900., str. 633.

²⁰ O tome vidjeti u povijesti glasa *a*: B. Jurišić, *Nacrt hrvatske slovnice*, I, Zagreb 1944., str. 47.

²¹ K. Jireček, n. dj., str. 46, bilješka 72.

²² O tome vidjeti u: P. Skok, *Pojave vulgarno-latinskoga jezika na natpisima rimske provincije Dalmacije*, Zagreb 1915., str. 10-130.

²³ E. Čabej, *Ilirishnja dhe Shqipja*, Studime gjuhësore IV, Prishtinë 1987., str. 202.

²⁴ E. Čabej *Disa izoglosa kelto-shqitare*, Studime gjuhësore IV, Prishtinë 1987., str. 378.

bila posebna ilirska naselja koja su egzistirala u zapadnijim krajevima naše zemlje (stara Dalmacija)...” iz čega izvlači zaključak “sa kakvim porijeklom naziva imamo ovdje posla”.²⁵ Međutim, navedena ilirska naselja, pod tim imenima, nisu potvrđena.

Petar Skok u svom poznatom Etimologijskom rječniku posebno elaborira riječ *matoruga* f “(Stulić) = *matoruga* (Stulić) » 1° palica, batina, 2° termin kod stupanja sukna (*Bosna*)« = (*a > o*) *motoruga* (Vuk, Srijem, vodenički termin)...”²⁶ Skok navodi i izvedenice: *matraga*, *màtrak*, denominal *màtrakati*, uz napomenu da je *Matarùga* u Crnoj Gori (Riječka nahija) “naziv starosjedilaca (etnik), u Bosni (Banja Luka) toponim (zaselak), a prezime u Srbiji.” Porijeklo riječi Skok izvodi od “lat. *matāris*, dijelom dalmatsko-romanski leksički relikti u slučajevima gdje je očuvan *a* u penultimi.”²⁷ Pritom, Skok ne navodi etničku pripadnost prezimena u Srbiji i njegovu geografsku određenost.

Kao što se vidi, mišljenja o etimologiji plemena i prezimena *Mataruga* su podijeljena i kreću se između ilirskog i latinsko-keltskog porijekla. I jedna i druga mogućnost imaju historijskog osnova. Kao što je općepoznato, poslije Ilira, Kelti čine najznačajnije antičko stanovništvo jugozapadnog Balkana.²⁸ Ono što je neosporno je činjenica da pleme ili rod *Mataruga* zasigurno nije slavenskog porijekla.

* * *

Da “pleme” *Mataruga* nije izumrlo, nužno se uvjeriti u srednjobosanskom selu *Misoča*, kod Visokog. Prezimenom *Matàruga* naziva se jedan starinački bošnjački rod od pamtivijeka nastanjen u Misoči. Pripadnici roda još žive u navedenom selu. Središnje naselje sela nekad se zvalo *Matarugin han* i pod tim nazivom upisano je u najstarije popise naseljenih mjesta u Bosni i Hercegovini.²⁹ Danas, *Matarugin han* je seoski toponim.

Tokom etnoloških istraživanja stanovništva visočkog kraja rodnom *Mataruga* posebno se pozabavio Milenko Filipović, najveći falsifikator

²⁵ Isto.

²⁶ P. Skok, *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, II, Zagreb 1972., str. 390.

²⁷ Isto.

²⁸ O tome vidjeti u: *Praistorija jugoslavenskih zemalja, željezno doba*, Sarajevo 1987., str. 805-901.

²⁹ *Rječnik naseljenih mjesta Bosne i Hercegovine...*, str. 168, 176.

etnogeneze Bošnjaka. Činjenice iz njegovog političkog života, brižljivo čuvane i prikrivane sve do 2000. godine, definiraju ga kao jednog od najvećih i najradikalnijih kreatora velikosrpske politike. Prije 1938. godine postao je član Srpskog kulturnog kluba u Beogradu, intelektualnog stožera velikosrpstva. Tokom II svjetskog rata bio je “stručnjak za nacionalno pitanje” pri vrhovnoj komandi četničkog pokreta Draže Mihajlovića, član Civilnog štaba Draže Mihajlovića u Beogradu i član Odbora stručnjaka pri Centralnom nacionalnom komitetu Draže Mihajlovića. Kako se o njemu od 2000. godine i u beogradskoj literaturi može pročitati, neki njegovi naučni radovi predstavljaju “jedinstven primjer korišćenja istorijske i etnografske nauke u genocidne svrhe.”³⁰ I pored svega, Mustafa Imamović u svojoj “Historiji Bošnjaka”, vjerovatno iz neznanja, tretira ga znanstvenim meritumom koji je utvrdio da su Bošnjaci najstariji i “najčišći Slaveni u Bosni”.³¹

U analizi Filipovićevih falsifikata³² uočava se osnovno metodološko pravilo: ilirsko-romanskom nazivu, ili porijeklu naziva, izmisliti alternative koje ga relativiziraju i dovode u pitanje njegovu autentičnost. Istovjetno pravilo Filipović je primijenio i u falsifikovanju porodičnih korijena roda Mataruga, što je obznanio u radu “Visočka nahija”.³³ Riječ je o falsificiranju tradicije roda. Autentičnu rodovsku tradiciju, po kojoj su Mataruge starosjedioci u Misoči, Filipović je, “za svaki slučaj” jedanput interpretirao korektno i, što bi se reklo, bez primjedbe. Međutim, to je učinio da bi “uvjerio” u svoju znanstvenu dosljednost i zaštitio falsifikate koje kasnije prezentira u istom djelu - koji se odnose na porijeklo navedenog bošnjačkog roda.

U elaboraciji stanovništva zaseoka Hadžići, koji se nalazi između Misoče, Vlaškova i Luke, Filipović korektno interpretira historijske činjenice: “Mataruge (1) su iz Misoče, gdje se smatraju starincima.”³⁴ Međutim, u elaboraciji srpskog roda Ilić, iz susjednog sela Kopošić, iz Filipovića lukavo je progovorila njegova “mania srbofila”, uz dobro znanu “metodologiju” i “argumentaciju” tipa “priča se”. S tim u vezi, za Iliće Filipović navodi: “Ilići

³⁰ M. Stanišić, *Projekti “Velika Srbija”*, Beograd 2000., str. 13, 87, 125, 178, 179.

³¹ M. Imamović, n. dj., str. 23.

³² O tome posebno vidjeti u: Magistarski rad *Politički motivi promjena toponima i antroponima u Bosni i Hercegovini*, Sarajevo 1991. Rad se čuva u biblioteci Fakulteta političkih nauka u Sarajevu.

³³ M. Filipović, *Visočka nahija*, Naselja i poreklo stanovništva, knjiga 25., Beograd 1928.

³⁴ Isto, str. 352.

i Mijatovići čine jedan rod, najstarije je prezime Ilić. Po jednom predanju, ovaj je rod starinom iz Misoče. Kad su Turci ušli u Bosnu, bila su u Misoči tri brata. Jedan uteče na Očeviju, drugi na Tisovik, i od njega su ovi Ilići, a treći ostane u Misoči, pređe na islam i od njega su tamošnji Hasečići-Mataruge.”³⁵ Međutim, opće Filipovićevo pravilo je da jedan falsifikat nije dovoljan, i nešto kasnije, u elaboraciji stanovništva Misoče, slijede novi falsifikati: “Mataruge (3 u Milakovom Dolu i 2 u Donjoj Misoči.) Ranije su se zvali Poluge a još ranije Divići, i davnašnji su doseljenici iz Gore u Sarajevskom srezu.”³⁶ Sve se interpretira bez ikakve znanstvene argumentacije, pozivanja na određeni historijski izvor, i slično.

Elaboracija porijekla roda Mataruga kod M. Filipovića samo je jedan od primjera politički motivirane velikosrpsko-svesrpske falsifikatorsko-pseudoznanstvene interpretacije etnogeneze jednog starinačkog bošnjačkog roda predslavenskog porijekla. Iza svega stajala je SANU u Beogradu.³⁷ Zasigurno, zbog sličnih “akademskih zasluga” Filipović je i postao član SANU-a u Beogradu i ANUBiH u Sarajevu. I što posebno iznenađuje, niko nikad nije postavio makar logična pitanja: može li jedan rod, istovremeno ili komplementarno, smatrati sebe bošnjačkim i starosjedilačkim u Misoči, biti srpskog porijekla (od roda i prezimena Ilić), prezivati se Hasečić, zatim Poluga a još ranije Divić, i - smatrati se doseljeničkim rodом iz Gore u Sarajevskom srezu. Onima koji su bili Filipovićeve akademske kolege u ANUBiH, koji su još živi i koji se smatraju upućenim u Filipovićeve rad, neophodno je postaviti akademsko pitanje: Studije “Historija Srba” K. Jirečeka i “Srbi i Arbanasi” M. Šufllaya, u kojima je elaborirano neslavensko porijeklo Mataruga, objavljene su u razdoblju od 1922.-1925. godine. “Visočka nahija” M. Filipovića objavljena je 1928. godine. Nije li Filipović znao za prethodno objavljene studije koje sadrže historijske činjenice o Matarugama i nije li zloupotrijebio dotadašnja naučna znanja o tom bošnjačkom rodu?

Čini se da manipulacije porijeklom roda Mataruga nisu bili lišeni ni redaktori Rječnika JAZU u Zagrebu. U VI knjizi Rječnika stoji: “*mataruga*, *m.* “starosjedilac”. U Crnoj gori u nahiji riječkoj, A. Jovičević - Ako ova riječ

³⁵ Isto, str. 347.

³⁶ Isto.

³⁷ Iza Filipovićeve doktorske disertacije pod naslovom “Visočka nahija” i antropogeografsko-etnološke studije “Glasinac” stajala je SANU i Beogradski univerzitet.

nije uzeta iz kojega tuđeg jezika, može se misliti, da je izvedena od osnove pridjeva Mator (star), pa da je *o* između *t* i *r* prešlo u *a*, da bi se izjednačilo s vokalom prvoga sloga.”³⁸ S tim u vezi, neophodno je naglasiti ono što se 1910. godine, u vrijeme pisanja VI knjige Rječnika, nije znalo. *Mator* (star) je antička riječ, nastala od latinskog *maturus* = “zreo”. Nadživjela je stari vijek³⁹ i u srednjovjekovnoj Bosni je poznata u nazivu oronima *Matorac*⁴⁰ “i slično.

Nenad Vekarić, u svojoj studiji o pelješkim naseljima u 14. stoljeću, pogrešno i tendenciozno preuzeo je informacije iz Rječnika JAZU o rodu Mataruga. Vekarić navodi: “Riječ mataruga slavenskog je porijekla i znači starosjedilac. Označava mjesto u kojem su došljaci, koji su mu dali ime, zatekli starosjedioce.” Pritom, poziva se na Rječnik JAZU, sv. 27, Zagreb 1908., str. 517.⁴¹ Međutim, iz navedenog Rječnika, koji se naprijed doslovno citira, ne mogu se izvesti Vekarićevi zaključci. U Rječniku JAZU nigdje ne stoji da je riječ slavenskog porijekla, niti je to moguće znanstveno dokazati. U Rječniku JAZU, također, uopće se ne govori o etnicitetu imenitelja geografskih naziva koji sadrže riječ *mataruga*. Stoga, Vekarićevo mišljenje nužno je odbaciti i o njemu se ne može znanstveno raspravljati. Motivirano je panslavističkim tendencijama kojima se želi nenaučno dokazati slavenska suština toponimije Pelješca, što se posebno vidi u elaboraciji porijekla naselja *Janjina*.⁴² Ojkonimi *Janjina* i *Mataruge*, situirani u jedinstvenoj arei koja ukazuje na moguće zajedničko imenovanje od istih imenitelja, po svom porijeklu nisu slavenske riječi.

³⁸ Rječnik JAZU, VI, Zagreb 1910., str. 517.

³⁹ S. Ćirković, *Istorija srednjovjekovne bosanske države*, Beograd 1964., str. 35.

⁴⁰ I. Pašić, *O srednjovjekovnim korijenima fojničke porodice Varka*, Glasnik Rijaseta IZ u Bosni i Hercegovini II-12., Sarajevo 2001., str. 108.

⁴¹ N. Vekarić, n. dj., str. 103.

⁴² U vezi s naseljem *Janjina* Vekarić piše: “O porijeklu imena Janjina nema zasad pouzdanog tumačenja. Prema nekim mišljenjima riječ je o pridjevskom toponimu izvedenom od ličnog imena Janja.” Isto, str. 102. Međutim, Vekarić propušta da navede da je o porijeklu imena *Janja* napisana brojna literatura i da se ime izvodi od ilirskog božanstva *Dijana*. O tome vidjeti u: E. Čabej, *Kult und Fortleben der Göttin Diana auf dem Balkan*, Leipziger Vierteljahresschrift für Südosteuropa, 5/1941., Leipzig 1941., str. 229-241. M. Pavlović, *Diana-alb. Zanë – serb. Jana*, Zeitschrift für Balkanologie, 1 (1962), str. 1-2, 73-74. Isti: ARB. ZANË I S. MAJKA JANJA, Južnoslovenski filolog, XXIII, KNJ. 1-4, SANU, Beograd 1958., str. 217-220.

Politički motivirane manipulacije autentičnim nazivom bošnjačkog roda Mataruga trajale su sve do naših dana. Poslije II svjetskog rata, jednom ogranku roda u prezime, umjesto samoglasnika *a*, interpolirani su samoglasnici *o*: Motoruga!? Pripadnici ogranka znaju da je to uradio neki matičar, Srbin, zaposlen u Općini Vogošća.⁴³ Iz istih razloga još jedan ogranak roda preziva se *Matoruga*.⁴⁴

Svijest o izvornom nazivu i suštini promijenjenih naziva kod pripadnika roda Mataruga, kao i kod pripadnika ostalih bošnjačkih prezimena koja su namjerno promijenjena, uglavnom je sekundarna i svodi se na svijest o bizarnim problemima administrativne naravi, koje pojedini pripadnici roda imaju u vezi s izdavanjem dokumentacije čije uporište je u najstarijim rodnim i vjenčanim listovima gdje stoji: *Mataruga*. Kao i mnogi Bošnjaci čija su prezimena predslavenskog porijekla,⁴⁵ Mataruge ne znaju za izvornu predslavensku suštinu i značenje svog prezimena. Izvorno prezime, po sili tradicijske inercije, došlo je u fazu u kojoj se brani podsvjesno i instinktivno. Na sreću, i u interesu historijske istine, znatan broj Bošnjaka sa prezimenom *Mataruga* još živi u Misoči.

---

⁴³ Po informaciji dobijenoj od Muhameda, Edina i Zijada Motoruge, nastanjenih u Vogošći kod Sarajeva.

⁴⁴ Telefonski imenik PTT saobraćaja, Sarajevo, 1999/2000., str. 410.

⁴⁵ Tih prezimena ima u tolikom broju da ona, sama za sebe, zahtijevaju posve novu znanstvenu valorizaciju etnogeneze Bošnjaka. Izvjesno, najvjerojatnije riječ je o sljedećim bošnjačkim prezimenima: *Balaš, Belko, Berilo, Boja, Brutus, Bublin, Filandra, Forta, Godinjak, Grabus, Kapo, Kodrić, Kulin, Kulovac, Lavić, Lunja, Pavica, Pelko, Pinjo, Pindžo, Resić, Sidran, Šesto, Šatara, Tiro, Titorić, Turbo, Vatreš*, itd. Od posebne važnosti je činjenica što srednjovjekovni izvori Bosne sadrže znatan broj imena ilirsko-romanskog porijekla, uz koja idu i bosanska vladarska imena *Kulin* i *Prijesda*, kao i titula *ban*. O tome vidjeti u: **I. Pašić**, *O porijeklu bosanskog vladarskog imena Kulin*, Zbornik radova Pedagoškog fakulteta u Zenici I/2003., Radovi sa naučne konferencije "Osam stotina godina Bilinopoljske izjave", str. 31-39. Isti: *O porijeklu vladarske titule ban u srednjovjekovnoj Bosni*, Radovi II internacionalnog kongresa balkanske turkologije, Mostar 3-6. septembra 2002. Objavljeno i u: ZNAKOVI VREMENA, Časopis za filozofiju, religiju, znanost i društvenu praksu, Naučnoistraživački institut "IBN SINA", Sarajevo, ljeto 2003., str. 149-168. Svakako, na osnovu navedenih antroponima i bošnjačkih prezimena predslavenskog porijekla ne može se ići u drugu krajnost i tvrditi kako su Bošnjaci isključivo ilirskog porijekla, za razliku od Srba i Hrvata koji su Slaveni, što propagira Enver Imamović. O mitološkom pristupu navedenoj problematici autora Envera Imamovića vidjeti u: *Historijski mitovi na Balkanu*, Zbornik radova Instituta za istoriju u Sarajevu, Sarajevo 2003., str. 11-291.

Povijesnu utemeljenost roda *Mataruga* u Misoču nije moguće utvrditi historiografskim metodom, jer o tome nema nikakvih historiografskih izvora. Pisani izvori koji se odnose na prethistoriju i antiku na tlu Bosne i Hercegovine i jugozapadnog Balkana višestruko su valorizirani, tako da se pomoću njih, ni u Bosni ni u Misoči, ne mogu napraviti nikakvi značajniji pomaci. Preostala je onomastika bez koje, kako ističe Radoslav Katičić, “ostajemo nemoćni pred nekim najbitnijim pitanjima što ih postavlja naša filološka materija. To su u prvom redu pitanja o kontinuitetima i o njihovim prekidima, o simbiozama i etnogenetskim procesima, dakle pitanja što se postavljaju nezaobilazna su pri svakom pokušaju da se razumije kulturna i jezična povijest naših strana.”⁴⁶

Onomastička analiza zavičaja roda Mataruga upućuje na prдавnu rodovsku utemeljenost u Misoči. Naziv *Misoča*,⁴⁷ odakle rod potječe, jedinstven je naziv na tlu Bosne i Hercegovine. Kao i glasi-nački toponim *Misa*,⁴⁸ vjerovatno je riječ o predijalnom nazivu deminutivnog značenja koji je nastao od ilirskog kognomena *Miso*.⁴⁹ Predslavenskog porijekla su zaseok *Plane*⁵⁰ i krčevina *Pale*⁵¹ u Nabožiću. Po mišljenju Milivoja Pavlovića oronimska baza *plan* - zamijenila je stariju ilirsku bazu *mal* -, što je posljedica izražene romanizacije na Balkanu. Osamostaljena, odvojena od oronimske zavisnosti, postala je produktivna u toponimiji “- tip *Plana*, *Velika Plana*, *Mala Plana* i dr.”⁵²

Na predslavene i starosjedioce “Romane” neposredno ukazuje potočić *Rumaneta* ili *Romaneta* i “mala lučica *Roman*” uz rijeku Misoču.⁵³

⁴⁶ R. Katičić, *Novi jezikoslovni ogledi*, Zagreb 1992., str. 218.

⁴⁷ Selo *Misoča* popisano je u osmanskome defteru iz 1485. godine. N. Filipović, n. dj., str. 28.

⁴⁸ O ovom toponimu, koji se nalazi u Glasinačkom polju južno od Sokoca, iscrpno se elaborira u doktorskoj disertaciji *Predslavenski etnički elementi u etnogenezi Bošnjaka s posebnim osvrtom na glasi-načku ilirsku kulturu*, autora I. Pašića.

⁴⁹ A. Mayer, *Die Sprache der alten Illyrier*, I, Wien 1957., str. 231.

⁵⁰ Od latinskog *planus* = “ravan”.

⁵¹ Vjerovatno od ilirskog *pala = strmi pašnjak za stoku. H. Krahe, *Die Sprache der Illyrier*, Wiesbaden 1955., str. 118.

⁵² M. Pavlović, *ONOMASTICA ILLYRICA*, Onomastička studijska situacija, problemi i metodi, *Onomastica Jugoslavica* I, Ljubljana 1969., str. 34-36.

⁵³ M. Filipović, *Visočka nahija...*, str. 350.

ABSTRACT

Most of what is known to date of the most remote history of the Bosniacs is the outcome of Croatian and Serbian politically motivated study of Bosnia. As a result, a re-examination and re-evaluation of the history of the Bosniacs, and in particular of their ethnogenesis, is the prime task of scholarship in Bosnia and Herzegovina. There is as yet no Bosnian scholarly ethnological thinking nor Bosnian ethnology that can be studied as a distinct subject in any of Bosnia and Herzegovina's universities, as a result of which the dominant views on Bosnia and Herzegovina in existing ethnological literature are of Serbdom or Croathood, or Slavdom, with Bosnian identity or nationhood least well represented. Even Mustafa Imamović's History of the Bosniacs takes an uncritical view of this fact. The ancient Bosniac stock Mataruga, based in Misoča near Visoko, is just one of many Bosniac lineages of pre-Slav origins subject to the centuries' long scholarly and politically motivated ignorance of the most remote Bosnian historical identity of which the historical and linguistic substance is not Slav. The stock is of both historical provenance and non-Slav origins, as is the name Bosnia itself.